

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертаційну роботу Коробки Іллі Миколайовича
на тему «Толерантність до невизначеності як психологічний ресурс
суб'єктивного благополуччя молоді», представлену на здобуття
наукового ступеня доктора філософії у галузі знань
05 – Соціальні та поведінкові науки, за спеціальністю 053 – Психологія

Актуальність дисертаційної роботи. Актуальність дослідження І. М. Коробки зумовлено посиленням таких явищ як нестабільність та невизначеність в суспільстві внаслідок повномасштабної російської агресії проти України, що поставило українців перед викликом виживання, самозбереження та підтримання як фізичного здоров'я, так психологічного благополуччя. Важливим в цьому контексті є питання пошуку й актуалізації психологічних ресурсів підтримання благополуччя різних верств населення, зокрема молоді та її студентської частини, перед якою постають питання побудови життєвих планів, професійного становлення, прийняття відповідальності за своє життя та своє майбутнє, вирішення яких в таких умовах ускладнюються.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу над темою дисертації було розпочато в межах проблематики науково-дослідної роботи відділу психології політико-правових відносин Інституту соціальної та політичної психології НАПН України в 2020-2022 рр. за темою «Психологічні чинники готовності індивідуальних і колективних суб'єктів до конструктивної поведінки у надзвичайних ситуаціях» (державний реєстраційний номер 0120U000157).

Наукова новизна одержаних результатів не викликає сумнівів, адже проблема ресурсності толерантності до невизначеності у підтриманні суб'єктивного благополуччя молоді є недостатньо вивченою, особливо враховуючи посилення соціальної нестабільності й невизначеності внаслідок війни, розв'язаної РФ проти України. В дослідженні вперше *емпірично підтверджено* толерантність до невизначеності в якості психологічного ресурсу суб'єктивного благополуччя студентської молоді. *Визначено* характеристики толерантності до невизначеності, які детермінують високий рівень суб'єктивного благополуччя, як комплексу інтегральних диспозицій та постають його психологічним ресурсом. Це надання переваги невизначеності, позитивне ставлення до невизначених ситуацій, до складних завдань, толерантність до невизначеності, низький рівень гнітючої тривоги та загальної інтолерантності до невизначеності для диспозиції «екзистенційно-діяльнісного благополуччя». Відкритість до невизначеності та її прийняття, позитивне ставлення до невизначених ситуацій та складних завдань, надання переваги невизначеності, позитивне ставлення та цікавість до новизни, адекватне сприйняття нерозв'язності ситуації та спроба знайти шляхи виходу з неї, або ж прийняти її

як даність для диспозиції «емоційного благополуччя». Позитивне ставлення до невизначених ситуацій та складних завдань, відкритість до невизначеності та її прийняття, надання переваги невизначеності, сприйняття складності ситуації як поштовху до розкриття внутрішніх ресурсів, до саморозвитку, адекватне сприйняття нерозв'язності ситуації, низький рівень гнітючої тривоги та загальної інтолерантності до невизначеності для диспозиції «позитивного функціонування і розвитку». *Розкрито особливості вираженості цих диспозицій у молоді різної статі, залежно від курсу навчально-професійної підготовки, напряму фахової підготовки та регіону навчання.*

Отримані результати *поглиблюють* розуміння сутності суб'єктивного благополуччя як багатовимірного психологічного феномену, який визначається системою об'єктивних чинників та комплексом специфічних прогностичних детермінант; уявлення про особливості толерантності до невизначеності та суб'єктивного психологічного благополуччя студентської молоді в умовах нестабільності й невизначеності внаслідок повномасштабної агресії РФ проти України.

Запропоновані в дослідженні рекомендації щодо підвищення усвідомлення та активізації ресурсності толерантності до невизначеності у підтриманні благополуччя студентської молоді в умовах нестабільності й невизначеності *доповнюють* існуючі практичні розробки з підтримання психологічного здоров'я та благополуччя особистості.

Практична значущість результатів дослідження. Отримані результати розширюють уявлення про феномени суб'єктивного благополуччя та толерантності до невизначеності, що може стати підґрунтям для подальших наукових пошуків, практичних форм роботи з молодими людьми щодо підвищення усвідомлення та активізації ресурсності толерантності до невизначеності у підтриманні благополуччя. Матеріали дослідження можуть постати основою для розробки і впровадження ефективних науково обґрунтованих програм соціально-психологічної підтримки молоді через психоедукацію, консультування, психокорекцію, психотерапію задля підтримання їхнього благополуччя та підвищення ресурсності в складних умовах життя. Основні положення дослідження можуть бути використані при розробці та оновленні програм для студентів-психологів та практичних психологів і соціальних педагогів в системі підвищення кваліфікації.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукові положення дисертації обґрунтовано й відображено у висновках. Отримані здобувачем найбільш суттєві результати емпірично підтверджено, відповідають поставленій меті та завданням роботи та повною мірою висвітлено в опублікованих працях. Вірогідність та обґрунтованість отриманих результатів забезпечено багатоплановим теоретичним та емпіричним дослідженням проблеми, застосуванням комплексу методів, релевантних меті та завданням дослідження, апробацією і впровадженням результатів дослідження у практичну діяльність.

Результати дослідження впроваджено в навчальний процес підготовки психологів – окремі теоретичні положення та результати дослідження включено в навчальні курси «Психологія здоров'я», «Психологія травмуючих ситуацій», «Основи психокорекції» Запорізького національного університету; в роботі з молоддю з підвищення усвідомлення та активізації ресурсності толерантності до невизначеності у підтриманні суб'єктивного благополуччя в ГО «Халом» (м. Київ).

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором. Результати дослідження оприлюднено автором на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Основні результати дослідження відображено в 9 одноосібних публікаціях, із яких 3 статті – у наукових фахових виданнях, включених до переліку МОН України, які включені до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus; 1 стаття у міжнародному періодичному науковому виданні, яке входить до ОЕСР та/або Європейського Союзу та включене до міжнародної наукометричної бази (IC); 5 публікацій у матеріалах науково-практичних конференцій.

Представлені у дисертації положення та ідеї є самостійними, оригінальними та належним чином продуманими. Аналіз тексту дисертаційної роботи та публікацій дозволяє констатувати дотримання здобувачем вимог академічної доброчесності. Фактів про наявність текстових запозичень і порушень академічної доброчесності не встановлено.

Оцінка змісту дисертації, її завершення в цілому. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків та додатків. Список використаних джерел нараховує 198 найменувань (з них 91 іноземними мовами). Дисертаційна робота характеризується достатнім обсягом, містить значну кількість емпіричних даних. Емпірична база є достатньою для обґрунтування отриманих висновків, а надійність та достовірність результатів дослідження забезпечується використанням адекватних методів

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету дослідження; сформульовано завдання дослідження, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети. Представлено опис методів дослідження. Розкрито наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів, подано відомості щодо апробації та впровадження отриманих результатів.

У першому розділі дисертації представлено результати теоретичного аналізу розробленості проблеми суб'єктивного благополуччя з точки зору різних наукових позицій. Подано розуміння проблеми невизначеності та толерантності до невизначеності як однієї з ключових категорій. Розглянуто теоретичні підходи до розуміння проблеми психологічних ресурсів, акцентовано на їхній ролі в опануванні ситуаціями невизначеності та підтримці суб'єктивного благополуччя в умовах соціальної нестабільності й невизначеності. На основі ґрунтовного аналізу вітчизняних і зарубіжних досліджень релевантних до вивчення

суб'єктивного психологічного благополуччя, толерантності до невизначеності та психологічних ресурсів суб'єктивного благополуччя молоді дисертантом визначено основні поняття та розроблено теоретичну модель, за якою толерантність до невизначеності, як багатогранне явище, що охоплює різноманітне ставлення до невизначеності, – від негативного – інтолерантного, до позитивного – толерантного, розглядається як властивість особистості на основі оцінок – від позитивних до негативних та осмислення невизначеності – як множинності можливостей чи загрози; емоційно (позитивно, нейтрально чи негативно) сприймати та поведінково реагувати на неї – уникати невизначеної ситуації чи змінювати її, що певним чином (негативно чи позитивно) позначатиметься на суб'єктивному благополуччі як інтегральному соціально-психологічному утворенні.

У *другому розділі* дисертаційної роботи автором визначено методичні засади емпіричного дослідження толерантності до невизначеності як психологічного ресурсу суб'єктивного благополуччя студентської молоді. Охарактеризовано зміст дослідницьких етапів, обґрунтовано вибір методичного інструментарію для виявлення прояву суб'єктивного благополуччя та толерантності до невизначеності студентської молоді та їх структурних компонентів, а також методів статистичного аналізу та змістової інтерпретації отриманих результатів. За результатами описового аналізу розкрито особливості прояву толерантності до невизначеності, суб'єктивного благополуччя студентської молоді та суб'єктивної оцінки нею визначеності сфер життя.

Також слід зазначити, що емпіричний етап дослідження припав на час повномасштабної війни, розв'язаної РФ проти України (березень-травень 2023 року), коли більша частина закладів освіти перейшла на дистанційну форму навчання, частина студентів вимушена була виїхати за межі не тільки того населеного пункту де вони навчалися, а й за межі України. Попри об'єктивні складнощі здобувачу все ж вдалося провести повноцінне дослідження, що охопило 576 осіб, які представляють студентську молодь з різних регіонів, різного рівня навчання та фаху і представити отримані дані з різних сторін з належною їх інтерпретацією.

У *третьому розділі* представлено різнобічний аналіз результатів реалізації стратегії аналітичного блоку емпіричного дослідження, що дозволило автору представити та описати особливості прояву толерантності до невизначеності залежно від характеристик вибірки, виявити особливості зв'язку толерантності/інтолерантності до невизначеності із різними компонентами суб'єктивного благополуччя студентської молоді.

Застосування факторного аналізу дозволило дисертанту визначити змістовно-структурні компоненти суб'єктивного благополуччя студентської молоді як специфічний комплекс інтегральних диспозицій суб'єктивного благополуччя: «екзистенційно-діяльнісного благополуччя» – як продукту усвідомлення власної суб'єктності у реалізації життєвих цілей; «позитивного

функціонування і розвитку» – як результату реалізації основних компонентів позитивного особистісного функціонування; «емоційного благополуччя» – як відчуття задоволеності життям як таким, собою і тим, як відбуваються процеси власного життя. Здобувачем розкрито особливості вираженості цих диспозицій, у молоді різної статі, залежно від курсу навчально-професійної підготовки, пряму фахової підготовки та регіону навчання. На завершальному етапі дослідження автором визначено характеристики толерантності до невизначеності, які детермінують високий рівень суб'єктивного благополуччя та, відповідно верифіковано толерантність до невизначеності в якості психологічного ресурсу суб'єктивного благополуччя студентської молоді.

Отримані результати дослідження стали підставою для розроблення автором низки рекомендацій щодо організації інтерактивної групової та індивідуальної роботи зі студентською молоддю з усвідомлення та активізації ресурсності толерантності до невизначеності у підтриманні суб'єктивного благополуччя.

Висновки до розділів та загальні висновки відповідають змісту роботи та доводять виконання завдань дослідження. Додатки до роботи містять ґрунтовні матеріали, котрі конкретизують діагностичний апарат емпіричного дослідження й ілюструють його статистичні результати.

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації. Наголошуючи на всіх попередньо висвітлених позитивних аспектах роботи, вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження та вказати на певні дискусійні моменти:

1. У теоретичній частині роботи автор звертається до аналізу підходів до розуміння благополуччя – гедоністичного й евдемонічного (с. 34-37). На нашу думку, представлення їх специфіки та відмінностей між ними варто було б подати більш розгорнуто, зокрема з позицій сучасних досліджень.

2. В емпіричній частині роботи представлено детальний аналіз отриманих емпіричних результатів, водночас їх подання варто було б доповнити графічними ілюстраціями, скажімо у випадку коли подається аналіз досліджуваних показників за ступенем вираженості (с. 106-107), чи відмінностей між різними групами за середніми показниками прояву толерантності та інтолерантності до невизначеності (с. 120-122).

3. В третій частині роботи автор на основі отриманих результатів надає рекомендації щодо організації інтерактивної групової та індивідуальної роботи зі студентською молоддю з усвідомлення та активізації ресурсності толерантності до невизначеності у підтриманні суб'єктивного благополуччя, однак при наданні цих рекомендацій варто було б враховувати й отримані за результатами дослідження відмінності, скажімо за напрямом фахової підготовки (с. 148) чи курсом навчання (с. 145).

4. У добре структурованому тексті роботи все ж зустрічаються орфографічні та пунктуаційні помилки, зрідка мають місце технічні огріхи оформлення.

Окреслені зауваження та вказані дискусійні моменти в цілому не знижують позитивної оцінки проведеного дослідження, його актуальності та практичної значущості.

Висновок про відповідність дисертації вимогам. В цілому дисертаційна робота Коробки Іллі Миколайовича на тему «Толерантність до невизначеності як психологічний ресурс суб'єктивного благополуччя молоді» є оригінальним самостійним дослідженням за актуальною темою, результати якого відповідають поставленій меті, мають наукову новизну й практичне значення.

Дисертація відповідає спеціальності 053 – Психологія, вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом МОН України № 759 від 31.05.2019) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 та № 502 від 19.05.2023), а її автор, **Коробка Ілля Миколайович**, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – Психологія (галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки).

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук,
професор, завідувач кафедри
теоретичної психології Інституту
управління, психології та безпеки
Львівського державного університету
внутрішніх справ

Зоряна КОВАЛЬЧУК

